Homas
the spiritual way to success
K. Krishna Prasad Bhat
Website: http://homas.in
Email: homasonline@gmail.com
Mobil: 8000858858 /9940406777

अथ विष्णुपञ्जरविधानमुच्यते —

ब्रह्मबृहस्पती ऋषी। अनुष्टुप्त्रिष्टुभौ छन्दसी। विश्वरूपविष्णुर्देवता। ओं बीजम्। नमः शक्तिः। ओं ओं स्थाने हृषीकेश तव प्रकीर्त्या सह हृत्। नमो जगत्प्रहृष्यत्यनुरज्यते च स्वार शिरः। नारा रक्षांसि भीतानि दिशो द्रवन्ति हुं फट् शिखा। यणा सर्वे नमस्यन्ति च सिद्धसंघाः य ओं कवचम्। एतैः समस्तैरस्त्रम्। मूलमन्त्रः। ओं ओं स्थाने हृषीकेश तव प्रकीर्त्या सह नमो जगत्प्रहृष्यत्यनुरज्यते च स्वार नारा रक्षांसि भीतानि दिशो द्रवन्ति हुंफट् यणा सर्वे नमस्यन्ति च सिंद्धसङ्घाः य ओं इति मन्त्रः। रक्षाप्रधानोयं मन्त्रः। अस्य मन्त्रस्य जपसमये ध्यानमुच्यते —

अर्केन्दुवह्निनिलयस्फुरितत्रिमन्त्रशक्तिप्रवृद्धमहसः परमस्य विष्णोः।
पादारविन्दगळितामृतसिक्तगात्रं साध्यं स्मरेज्जपविधावपि साधकेशः॥

विष्णोस्सान्निध्यलब्धोल्लसितवलचलद्धस्तदण्डोद्यतास्त्रैः
चक्राद्यैर्भीषणास्येक्षणचरणवचोहासहुंकारघोरैः।
उत्क्षिप्तक्षिप्तकृत्तस्फुटितविदळिताचूर्णितध्वस्तशान्तान्
ध्यायेद्वेताळभूतग्रहदुरितपिशाचारिनागादिरोगान्॥

एतद्ग्रहवेताळपीडादौ ध्येयं ध्यानम्॥

अथ विष्णुपञ्जरपूजाविधिः —

प्रथमं वैष्णवपीठं संपूज्य तस्मिन्समावाह्य तस्मिन् विश्वमूर्तिमेवं ध्यायेत्।

अग्नीषोमात्मकमरिगदाशार्ङ्गखड्गैस्सशङ्खै-
रुद्यद्वाङ्गं हलमुसलशूलैस्सदण्डैस्सकुन्तैः।

शक्त्या पाशांकुशकुलिशटंकाग्निभिश्चार्कवह्नि-
द्योतद्वक्त्रांघ्रिकरसरसिजं तप्तकार्तस्वराभम् ॥

विष्णुं भास्वत्किरीटं मणिकनककटीसूत्रकेयूरहार-
ग्रैवेयोर्म्यादिमुख्याभरणमणिगणोल्लासिदिव्याङ्गरागम् ।
विश्वाकाशावकाशप्रविततमयुतादित्यनीकाशमुग्र-
दुर्वाहूग्रव्यग्रनानायुधनिकरधरं विश्वरूपं नमामि ॥

अस्य विश्वरूपस्य मन्त्रः — ओं नमो भगवते महाविष्णवे वासुदेवाय विश्वरूप शरणं भव मे प्रभविष्णवे नमः । अनेन रक्षां कारयेत् । एवं विष्णुरूपं ध्यात्वा परिवारैस्सह समर्चयेत् ॥

प्रथमं मूलमन्त्रेण समर्च्य, पुनः वासुदेवाय० संकर्षणाय० प्रद्युम्नाय० अनिरुद्धाय० इति महादिक्षु, शान्त्यै० श्रियै० सरस्वत्यै० रत्यै० इति कोणेषु समर्चनीयाः ॥

चक्रं च चक्राङ्ककिरीटमौलिं सशङ्खचक्रं सगदं सशार्ङ्गम् ।
रक्ताम्बरं रक्ततनुं करालदंष्ट्राननं प्राग्दलकेऽर्चयीत ॥

एवं चक्रमूर्तिं ध्यात्वा, प्राग्दले अनेन वक्ष्यमाणेन चक्रमन्त्रेण समर्चयेत् । ओं विष्णवे चक्रिणे नमः ओं स्थाने हृषीकेश तव प्रकीर्त्या सह नमो, जगत्प्रहृष्यत्यनुरज्यते च स्वार नारा रक्षांसि भीतानि दिशो द्रवन्ति, हुं फट्, यणा, सर्वे नमस्यन्ति च सिद्धसङ्घाः, य, ओं ओं नमो भगवते वासुदेवाय विष्णवे चक्रमूर्ते मां रक्ष रक्ष चक्रमूर्तिधराय चक्रमूर्तिधरसेनाधिपतये महाचक्राय हुं फट् इति ॥

पुनः पूज्य —

गदागदाङ्कितमौलिः सगदासिचक्रशङ्खधनुः ।

पीताम्बरानुलेपापीताङ्कुद्धा च याम्यसंस्थदळे ॥

एवं गदामूर्तिं ध्यात्वा अनेन गदामन्त्रेण समर्चयेत् दक्षिणे दळे—ओं विष्णवे गदिने नमः ओं ओं स्थाने हृषीकेश तव प्रकीर्त्या सह नमो जगत्प्रहृष्यत्यनुरज्यते च स्तार नारा रक्षांसि भीतानि दिशो द्रवन्ति हुं फट् यणा सर्वे नमस्यन्ति च सिद्धसङ्घाः य ओं ओं नमो भगवते वासुदेवाय विष्णवे गदिमूर्ते मां रक्ष रक्ष गदिमूर्तिंधराय गदिमूर्तिंधरसेनाधिपतये महागदायै हुं फट् इति। पुनः—

श्यामं शार्ङ्गाङ्कितकं शार्ङ्गं शार्ङ्गारिदरगदाहस्तम्।
रक्तांशुकालेपनमाल्यादिं वारुणे यजेत्पत्रे ॥

एवं ध्यात्वा शार्ङ्गमूर्तिमनेन मन्त्रेण यजेत्पश्चिमदळे। ओं विष्णवे शार्ङ्गिणे नमः ओं ओं स्थाने हृषीकेश तव प्रकीर्त्या सह नमो जगत्प्रहृष्यत्यनुरज्यते च स्तार नारा रक्षांसि भीतानि दिशो द्रवन्ति हुं फट् यणा सर्वे नमस्यन्ति च सिद्धसङ्घाः य ओं ओं नमो भगवतें वासुदेवाय विष्णवे शार्ङ्गमूर्ते मां रक्ष रक्ष शार्ङ्गमूर्तिंधराय शार्ङ्गमूर्तिंधरसेनाधिपतये महाशार्ङ्गाय हुं फट् इति ॥ पुनः,

खड्गं सखड्गशिरसं खड्गारिगदाधनुष्करम्।
धूम्रं विकृताम्बरानुलेपस्रजं समर्चयेदुदक्पत्रे ॥

एवं ध्यात्वा अनेन खड्गमन्त्रेण उत्तरदळे समर्चयेत्। ओं विष्णवे खड्गिने नमः। ओं ओं स्थाने हृषीकेश तव प्रकीर्त्या इत्यादि य ओं इत्यन्तं ओं नमो भगवते वासुदेवाय विष्णवे खड्गमूर्ते मां रक्ष रक्ष खड्गमूर्तिंधराय खड्गमूर्तिंधरसेनाधिपतये महाखड्गाय हुं फट् इति ॥ पुनः,

शङ्खं सशङ्खशिरसं शङ्खारिगदाधनुष्करं सुसितम्।

सितवसनमाल्यभूषं यजेन्महानादमग्निसंस्थदळे ॥

एवं ध्यात्वा शङ्खमूर्तिमाग्नेयदळे अनेन मन्त्रेण समर्चयेत् ॥ ओं विष्णवे हृषीकेशाय नमः ओं ओं स्थाने हृषीकेश तव प्रकीर्त्येत्यादि य ओं इत्यन्तं ओं नमो भगवते वासुदेवाय विष्णवे शङ्खमूर्ते मां रक्ष रक्ष शङ्खमूर्तिधराय शङ्खमूर्तिधरसेनाधिपतये महापाञ्चजन्याय स्वाहा इति ॥

पुनः, हलमूर्तिमपि हलायुधाय धराय धरं च शङ्खमूर्तेरुक्तचिह्नोपेतं चतुर्भुजं च ध्यात्वा निर्ऋतिदळे अनेन मन्त्रेण हलमूर्तिं संयजेत् ॥

ओं विष्णवे हृषीकेशाय नमः ओं ओं स्थाने हृषीकेशेत्यादि य ओं इत्यन्तं ओं नमो भगवते वासुदेवाय विष्णवे हलमूर्ते मां रक्ष रक्ष हलमूर्तिधराय हलमूर्तिधरसेनाधिपतये महाहलाय स्वाहा इति ॥

पुनः, मुसलमूर्तिमपि मुसलायुधधरं च हलमूर्तेरुक्तचिह्नोपेतं चतुर्भुजं च ध्यात्वा, वायव्यदळे अनेन मन्त्रेण समर्चयेत् ॥

ओं विष्णवे हृषीकेशाय नमः ओं ओं स्थाने हृषीकेशेत्यादि य ओं इत्यन्तं ओं नमो भगवते वासुदेवाय विष्णवे मुसलमूर्ते मां रक्ष रक्ष मुसलमूर्तिधराय मुसलमूर्तिधरसेनाधिपतये महामुसलाय स्वाहा इति॥

पुनः शूलमूर्तिमपि शूलधरं च मुसलमूर्तेरुक्तचिह्नोपेतं चतुर्भुजम् च ध्यात्वा अनेन मन्त्रेण ऐशान्ये दळे समर्चयेत् ॥

ओं विष्णवे हृषीकेशाय नमः ओं ओं स्थाने हृषीकेशेत्यादि य ओं इत्यन्तं ओं नमो भगवते वासुदेवाय विष्णवे त्रिशूलमूर्ते मां रक्ष रक्ष त्रिशूलमूर्तिधराय त्रिशूलमूर्तिधरसेनाधिपतये महाशूलाय स्वाहा इति ॥

पुनः दण्डाद्यायुधान् ध्यात्वा अन्तराळदळेषु क्रमेण समर्चयेत् । तदुच्यते —

ओं विष्णवे जनार्दनाय नमः । ओं ओं स्थाने हृषीकेशेत्यादि य ओं इत्यन्तं ओं नमो भगवते वासुदेवाय विष्णवे दण्डमूर्ते मां रक्ष रक्ष दण्डमूर्तिधराय दण्डमूर्तिधरसेनाधिपतये महादण्डाय नमः इति प्रथमावान्तरदळे समर्चयेत् ॥

ओं ओं विष्णवे जनार्दनाय नमः ओं ओं स्थाने हृषीकेशेत्यादि य ओं इत्यन्तं ओं नमो भगवते वासुदेवाय विष्णवे कुन्तमूर्ते मां रक्ष रक्ष कुन्तमूर्तिधराय कुन्तमूर्तिधरसेनाधिपतये महाकुन्ताय नमः इति द्वितीयावान्तरदळे,

पुनः विष्णवे जनार्दनाय नमः ओं ओं स्थाने हृषीकेशेत्यादि य ओं इत्यन्तं ओं नमो भगवते वासुदेवाय विष्णवे शक्तिमूर्ते मां रक्ष रक्ष शक्ति मूर्तिधराय शक्तिमूर्तिधरसेनाधिपतये महाशक्तये नम इति तृतीयावान्तरदळे,

पुनः ओं विष्णवे जनार्दनाय नमः ओं ओं स्थाने हृषीकेशेत्यादि य ओं इत्यन्तं ओं नमो भगवते वासुदेवाय विष्णवे पाशमूर्ते मां रक्ष रक्ष पाशमूर्तिधराय पाशमूर्तिधरसेनाधिपतये महापाशाय नमः इति चतुर्थेऽवान्तरदळे,

पुनः ओं विष्णवे जनार्दनाय नमः ओं ओं स्थाने हृषीकेशेत्यादि य ओं इत्यन्तं ओं नमो भगवते वासुदेवाय विष्णवे अंकुशमूर्ते मां रक्ष रक्ष अंकुशमूर्तिधराय अंकुशमूर्तिधरसेनाधिपतये महांकुशाय नमः इति पञ्चमेऽवान्तरदळे,

पुनः ओं विष्णवे जनार्दनाय नमः ओं ओं स्थाने हृषीकेशेत्यादि य ओं इत्यन्तं ओं नमो भगवते वासुदेवाय विष्णवे कुलिशमूर्ते मां रक्ष रक्ष कुलिशमूर्तिधराय कुलिशमूर्तिधरसेनाधिपतये महाकुलिशाय नमः इति षष्ठेऽवान्तरदळे,

पुनः ओं विष्णवे जनार्दनाय नमः ओं ओं स्थाने हृषीकेशेत्यादि य ओं इत्यन्तं ओं नमो भगवते वासुदेवाय विष्णवे परशुमूर्ते मां रक्ष रक्ष

परशुमूर्तिधराय परशुमूर्तिधरसेनाधिपतये महापरशवे नमः इति सप्तमेऽवान्तरदळे ॥

पुनः ओं विष्णवे जनार्दनाय नमः ओं ओं, स्थाने हृषीकेशेत्यादि य ओं इत्यन्तं ओं नमो भगवते वासुदेवाय विष्णवे शतमुखवह्निमूर्ते मां रक्ष रक्ष शतमुखवह्निमूर्तिधराय शतमुखवह्निमूर्तिधरसेनाधिपतये महाशतमुखवह्नये नमः इति अष्टमेऽवान्तरदळे समर्चयेत् ॥

एतास्तु दण्डाद्यष्टमूर्तयो रक्ताभाश्चतुर्भुजाः स्वस्वायुधधराश्च ध्येयाः। पुनश्चक्रासित्राणगदादर(खेट,शार्ङ्गशक्त्याख्यकान् दधतं दंष्ट्राग्रलग्नवसुधं सजलाम्बुवाहघोरत्विषं महावराहमधस्तात् ध्यात्वा अनेन मन्त्रेण समर्चयेत् ॥

ओं विष्णवे क्रोडरूपिणे नमः ओं ओं स्थाने हृषीकेशेत्यादि य ओं इत्यन्तं ओं नमो भगवते वासुदेवाय विष्णवे पोत्रोद्धृतधराय वराहमूर्ते मां रक्ष रक्ष वराहमूर्तिधराय वराहमूर्तिधरसेनाधिपतये महावराहाय नमः । इति॥

पुनः, अर्कानलोज्ज्वलमुखं नयनैस्त्रिभिश्च वह्नीन् वमन्तमपि धूतसटाकलापम्। शुक्लाभ्रभूपमरिशङ्खगदासिबाहुं नृसिंहं स्थले ध्यात्वा अनेन वक्ष्यमाणेन मन्त्रेण समर्चयेत् ॥

ओं विष्णवे नृसिंहाय नमः ओं ओं स्थाने हृषीकेशेत्यादि य ओं इत्यन्तं ओं नमो भगवते वासुदेवाय विष्णवे नखदलितरिपुविग्रहाय नृसिंहमूर्तिधराय नृसिंहमूर्तिधरसेनाधिपतये महानरसिंहाय नमः इति ॥ पुनः,

समग्रबलमुग्रतनुं स्वपक्षविक्षेपविक्षतविलक्षविपक्षपक्षं खण्डाग्रतुण्डमण्डजदण्डनाथं च पक्षिराजमग्रे ध्यात्वा अनेन वक्ष्यमाणमन्त्रेण अग्रे समर्चयेत् ॥

ओं विष्णवे पक्षिराजाय नमः ओं ओं स्थाने हृषीकेशेत्यादि य ओं इत्यन्तं ओं नमो भगवते वासुदेवाय विष्णवे महापक्षिराजाय गरुत्मते

हरिवाहनाय प्राणात्मने गरुडमूर्ते मां रक्ष रक्ष गरुडमूर्तिधराय गरुडमूर्तिधर-सेनाधिपतये महागरुडाय नमः ॥ इत्यग्रे समर्चयेत् ॥

न्यासस्तु क्रियते चेत् एतावत्पर्यन्तमुक्तैर्मन्त्रैरुक्तेष्वेव स्थानेषु साध्य-शरीरे न्यसेत् ॥ तस्मादतीव रक्षाकरं भवति ॥

पुनः केशवाय नमः। नारायणाय नमः। माधवाय नमः। गोविन्दाय नमः। विष्णवे नमः। मधुसूदनाय नमः। त्रिविक्रमाय नमः। वामनाय नमः। श्रीधराय नमः। हृषीकेशाय नमः। पद्मनाभाय नमः। दामोदराय नमः। सङ्कर्षणाय नमः। वासुदेवाय नमः। प्रद्युम्नाय नमः। अनिरुद्धाय नमः ॥ एतैर्मूर्तिषोडशकैर्बहिरर्चयेत् ॥ पुनस्तद्बहिरिन्द्रादिभिः, तद्बहिर्वज्रादि-भिरर्चयेत् ॥ एवं विष्णुपञ्जरपूजाविधिरुक्तः ॥ पुनरनेनैव पूजाविधानेन सिकता-प्रतिष्ठां वा उपलेपप्रतिष्ठां वा चरुप्रतिष्ठां वा कुर्यात् ॥

वास्तौ वा ग्रामे वा पुरे वा राष्ट्रे वा तत्प्रकार उच्यते —

आग्नेये वक्ष्यमाणेन विधानेन समाहितः ।
सिकतोपलचर्वादीन् साधयेदथ तैः क्रियाः ॥

वास्तौ पुरे वा ग्रामे वा विदध्याद्विषयेऽपि वा ।
मध्ये च षोडशाशान्ते खनेदष्टादशावटान् ॥

इत्यादिग्रन्थानामयमर्थः ॥ पुरग्रामादीनामष्टदिक्षु च अष्टावान्तरदिक्षु च मध्ये तत्पुरतश्च अष्टादशकुण्डानि निखनेत् । हस्तप्रमाणेन कुण्डस्यागाधं च परित आयामं च । एवं चतुरश्ररूपेण निखन्य, अन्यस्मादन्यस्माद् कुण्डात् अन्यदन्यत्कुण्डं प्रति गन्तुं मध्यमार्गांश्च परिकल्पयेत् ॥ पुनरेतानि कुण्डानि गोमयेनालिप्य, पुनः पाषाणं वा सिकतं वा चरुं वा स्थापनीय-द्रव्यं शुष्ककमलपत्रेषु विंशतिषु एतत्स्थापनीयद्रव्यं विभज्य संपाद्य,

पुनराचार्यो मध्यगतकुण्डस्य पुरतः उपविश्य, तस्मिन् कुण्डे वैष्णवपीठं संपूज्य, तस्मिन्वक्ष्यमाणविष्णुपञ्जरयन्त्रं मनसा लिखित्वा संस्थाप्य तस्मिन् विश्वरूपबुद्ध्या एकं कमलपत्रस्थं सिकतादि स्थापयेत् । पुनश्चतुर्दिक्स्थेषु कुण्डेष्वपि अन्यत्कमलपत्रस्थमपि सिकतादि चक्रगदाशार्ङ्गखड्गबुद्ध्या क्रमेण चतसृष्वपि दिक्षु स्थापयेत् । पुनः कोणचतुष्टयस्थितेष्वपि कुण्डेषु कमलपत्रस्थं सिकतादि-शङ्ख-हल-मुसल-शूलबुद्ध्या क्रमेण चतुर्ष्वपि कोणेषु स्थापयेत् । पुनरवान्तराष्टदिक्स्थेष्वपि कुण्डेषु कमलपत्रस्थं सिकतादि दण्ड कुन्तशक्ति पाशांकुश कुलिशपरशु शतमुखवह्नि-बुद्ध्या क्रमेण स्थापयेत् । पुनरधश्चोर्ध्वे च सूकरबुद्ध्या नृहरिबुद्ध्या च क्रमेण कमलपत्रस्थं सिकतादि स्थापयेत् । मध्यकुण्डस्य पुरतो यत्कुण्डं तस्मिन् गरुड-बुद्ध्या कमलपत्रस्थं सिकतादिस्थापयेत् । पुनः सर्वत्र समस्थलीकृत्य समुपलिप्य तत्र मध्यकुण्डोपरि तण्डुलान् प्रविकीर्य तस्मिंस्तण्डुले पर्णपट्टे विष्णुपञ्जरयन्त्रं विलिख्य निधाय, तत्पुरतः प्राङ्मुखो भूत्वा तस्मिन्यन्त्रे पूर्वोक्तपूजाविधानेन संपूज्य, पुनः तत्तद्घटेपि तथैव वा मूलमन्त्रैरेव वा समभ्यर्च्य निवेद्यं कृत्वा, पुनस्सर्पिस्सिक्तेनान्नेन मूलमन्त्रेणाष्टोत्तरशतसंख्यं हुत्वा, पुनः अश्वत्थवटोदुंबर-प्लक्षाणां समिधः क्रमेणाचक्रादिभिर्मन्त्रैरेकैकेन क्रमेण एकैकां समिधमष्टोत्तर-शतसंख्यं हुनेत् । पुनः, शङ्खादिभिश्चतुर्भिर्मन्त्रैः चण्डादिभिरष्टभिर्मन्त्रैश्च संभूय द्वादशभिर्मन्त्रैः एकैकैः तिलं सर्षपं च पृथक् पृथक् षोडशसंख्यं हुनेत् । पुनश्चक्रादिमूर्तीनां तत्र तत्र वीरभद्रविधानोक्तभूतक्रूरान्नेन तत्तन्मन्त्रैः बलिं दद्यात् त्रिशस्त्रिशः । पुनः बाह्यपूजां परिसमाप्य, तद्यन्त्रमपि तत्रैव निखन्य पिधाय च गुरुदक्षिणां च दत्वा ब्राह्मणान् भोजयेच्च । एवं कृते फलमाह—

तत्रोपसर्गा नश्यन्ति नरनारीमहीश्रिताः ।
ग्रहक्षुद्रपिशाचाद्या नेक्षन्ते तादृशं भयात् ॥

अश्मपातादिका ये च भया नश्यन्ति तेऽचिरात् ।
सस्यर्धिगोसमृद्धिश्च प्रजावृद्धिश्च जायते ॥

धनधान्यसमृद्धिश्च वर्धते तत्कुलं क्रमात् ।
दारिद्र्यरोगनिर्मुक्तस्सुखमाभूतसंप्लवम् ॥

रक्षोभिरक्षतबलैरसुरैश्च सर्वैः
दैत्यैस्समुद्यतमहास्त्रकरैः परीतम् ।
विष्णोस्तु पञ्जरमिदं प्रभजन्तमव्यात्
साक्षान्महेन्द्रमपरत्र नरे कथा का ॥

अथ विष्णुपञ्जरयन्त्रं लिख्यते —

विष्णुं लिखेन्मध्यगशक्तिबिन्दौ कपोलयोस्सिंहवराहबीजे ।
तद्विश्वरूपाह्वयमन्त्रवीतं प्रवेष्टयेत् षोडशवर्णकेन ॥

यन्त्रस्य बीजेषु चतुर्षु पूर्वं प्राग्दक्षिणप्रत्यगुदग्गतेषु ।
विद्वांस्तु चक्रं च गदां च शार्ङ्गं खड्गं च मन्त्रैस्सहितं विलिख्यात् ॥

शङ्खहलमुसलबीजान्यग्न्याद्यश्रिष्वथाष्टबीजेषु ।
दण्डं कुन्तं शक्तिं पाशांकुशकुलिशपरशुशतमुखवह्नीन् ॥

सप्रणवहृदयभगवन् विष्णुस्वाख्यानमूर्तिधरयुक्ताः ।
सेनापतिसहिता निजमन्त्रान्ता मूर्तयोऽत्र लिखितव्याः ॥

सत्रिष्टुभा वह्निगृहेण पूर्वं सानुष्टुभेन्दोर्निलयेन चापि ।
गायत्रि[1]मन्त्रोल्लसितेन भूयः सुवेष्टयेदर्कनिकेतनेन ॥

अनुलोमविलोमगैश्च वर्णैरभिवीतं वसुधापुरद्वयेन ।
नळिनं पुनरष्टयुग्मपत्रं प्रविदध्यादथ मूर्तिमन्त्रयुक्तम् ॥

तद्बहिर्मण्डलं सर्वलक्षणैरभिलक्षितम् ।

---

१ मन्त्रोल्लिखितेन इति ड मातृकापाठः ।

तस्मिन्नावाह्य विधिवद्विश्वरूपहरिं यजेत् ॥ इति ॥

अस्यार्थः— प्रथमं स्वेष्टमानेन वृत्तं विलिख्य, तन्मध्ये भुवनेश्वरी-बीजं विलिख्य, तन्मध्ये वृत्तं विलिख्य, तन्मध्ये विष्णुशब्दलक्षितं प्रथम-स्वरमकारं विलिख्य, तन्मध्ये वृत्तं विलिख्य, तन्मध्ये षोडशबाहुसहितं विष्णुमूर्त्याकारं विलिख्य, तस्योदरे साध्यनाम विलिख्य, तस्य हस्तेषु षोडशसु दक्षिणाधोहस्तमारभ्य वामाधोहस्तावसानक्रमेण, चक्र-गदा-शार्ङ्ग-खड्ग-शङ्ख-हल-मुसल-शूल-दण्ड-कुन्त-शक्ति-पाशांकुश-कुलिश-परशु-शतमुख-वह्न्यायुध १६ स्वरूपलेखनपूर्वकं वक्ष्यमाणषोडशाक्षरमन्त्रस्य प्रथम-नवम-पञ्चम-दशम-द्वितीय-एकादश-षष्ठ-द्वादश-तृतीय-त्रयोदश-सप्तम-चतुर्दश-चतुर्थ-पञ्चदशा-ष्टम-षोडशाक्षराणि विलिखेत् ॥

ओं नमो भगवते वासुदेवाय हुं फट् स्वाहा । इति षोडशाक्षरीमन्त्रः ॥

तत्र चक्राद्यायुधधृतषोडशहस्तानां क्रमस्तु दक्षिणाधोहस्तमारभ्य वामाधोहस्तावसानं क्रमेण प्रपञ्चसारानुष्ठानपद्धतिकारमतम् । विवरणकारमतं तु दक्षिणाधोहस्तमारभ्य पञ्चमे पञ्चमे हस्ते चक्र-गदा-शार्ङ्ग-खड्ग-चतुष्टयम् । दक्षिणाधस्तृतीयहस्तमारभ्य पञ्चमे पञ्चमे शङ्ख-हल-मुसल-शूल-चतुष्टयं दक्षिणाधो द्वितीयहस्तमारभ्य एकैकान्तरितहस्तेषु दण्डाद्यष्टकमित्येवमायुध-धारणक्रमः ॥

पुनर्भुवनेशीमध्यस्थितस्य प्रथमस्वरस्य अकारस्य कपोलयोः नृसिंहबीजं क्ष्रौं वराहबीजं हूं इति च द्वयं विलिख्य, पुनः कर्णिकामध्यस्थितायाः भुवनेश्याः कपोलयोः गरुडचक्रबीजद्वयं विलिखेत् ॥ रं इति चक्रबीजम् ॥ क्ष्रौं इति गरुडबीजम् ।

पुनः कर्णिकावृत्ताद्बहिः वृत्तं विलिख्य तस्मिन्वृत्ते यथापूर्ववृत्तविलिखित-भुवनेश्वरीबीजमावेष्टितं भवेत् तथा विश्वरूपमंत्रेण संवेष्टयेत् ॥ ओं नमो

भगवते महाविष्णवे वासुदेवाय विश्वरूपशरणं भव मे प्रभविष्णवे नमः ॥ इति विश्वरूपमन्त्रश्चतुस्त्रिंशद्वर्णः ॥

पुनस्तद्बहिः तृतीये वृत्ते षोडशार्णेन संवेष्टयेत् । ओं नमो भगवते वासुदेवाय हुं फट् स्वाहा । इति षोडशाक्षरमन्त्रः ॥

पुनः बहिश्चतुर्थे वृत्ते प्रतिलोमसप्तव्याहृतिभिः वेष्टयेत् ॥

पुनस्तद्बहिः पूर्वपश्चिमतो दक्षिणोत्तरतश्च षट्कोणद्वितयरूपं द्वादशकोणं विलिख्य, तेषु कोणेषु शक्तिप्रणवं विलिख्य, पूर्वादिक्रमेण द्वादशकोणानां कपोलेषु प्रतिलोमगायत्र्यक्षराणि द्वन्द्वशो विलिख्य, तद्बहिः वृत्तद्वयं विलिख्य, तयोर्मध्ये षोडशदिक्षु विलिखितैर्भुवनेशीबीजैरेकैकान्तरितसंबद्धैः संवेष्ट्य, पुनः तेषु बीजेषु प्राग्दक्षिणप्रत्यगुदग्गतेषु क्रमेण चक्र-गदा-शार्ङ्ग-खड्गाकारेण मूर्तीर्लिखित्वा तन्मस्तकेषु स्वस्वमन्त्रांश्च पूर्वोक्तक्रमेण पूर्वोक्त-षोडशाक्षरवर्णैकैकपूर्वकं विलिखेत् ॥

ओं नमो भगवते वासुदेवाय विष्णवे चक्रमूर्ते इत्यादि पूर्वं पूजाविधाने प्रोक्तः चक्रमन्त्रः । ओं नमो भगवते, वासुदेवाय विष्णवे गदिमूर्ते इत्यादिगदामन्त्रः । अवशिष्टायुधद्वयमन्त्रोऽप्येवमुक्तरीत्या पूजा-विधानोक्तप्रकारेण लेखनीयः ॥

पुनराग्नेयादिकोणगतेषु भुवनेशीबीजेषु शङ्ख-हल-मुसल-शूलाकारेण मूर्ती-र्विलिख्य, तन्मस्तकेषु स्वस्वमन्त्रांश्च पूर्वोक्तक्रमेण पूर्वोक्तषोडशाक्षरीमन्त्रस्य पञ्चमादिवर्णैकैकपूर्वकान् विलिखेत् । ओं नमो भगवते वासुदेवाय विष्णवे शङ्खमूर्ते इत्यादिपूर्वं पूजाविधानोक्ताः शङ्खादिमन्त्राः । पुनः अवान्तराष्ट-दिग्गतेषु भुवनेशीबीजेषु अष्टसु दण्ड-कुन्त-शक्ति-पाशा-ङ्कुश-कुलिश-परशु-शतमुखवह्न्यायुधरूपाणि विलिख्य, तन्मस्तकेषु स्वस्वमन्त्रांश्च पूर्वोक्त-

षोडशाक्षरमन्त्रस्य पूर्वोक्तक्रमेण नवमादिवर्णैकैकपूर्वकान् विलिखेत् । ओं नमो भगवते वासुदेवायेत्यादि पूर्वं पूजाविधाने प्रोक्ता दण्डकुन्तादिमन्त्राः ॥

पुनः षोडशभुवनेशीबीजवेष्टनस्य पूर्वापरभागयोः नृसिंहवराहमूर्ती अपि लिखित्वा तन्मस्तकयोः तयोर्मन्त्रद्वयमपि पूर्वं पूजाविधानोक्तं विलिख्य, शक्तिवेष्टनबाह्ये नृसिंहस्याग्रे गरुडचक्रमूर्तिद्वयं विलिख्य तन्मस्तकयोः तन्मन्त्रद्वयं च पूर्वोक्तं विलिखेत् । सर्वासामायुधमूर्तीनां पूजाविधानोक्तप्रकारेण लेखनप्रकारः ॥

पुनस्तद्बहिः त्रिकोणं विलिख्य, तन्मध्ये जातवेदोमन्त्रं परितो विलिख्य, तद्बहिस्सोममण्डलात्मकं वृत्तं विलिख्य, तस्मिन् गायत्र्यक्षराणि लिखित्वा, पुनस्तद्बहिः वृत्तद्वयं विलिख्य, प्रथमे अनुलोममातृकाभिः द्वितीये प्रतिलोममातृकाभिश्च वेष्टयेत् ॥

पुनश्चतुरश्रद्वयं पुटित्वा विलिख्य, तस्मिन् पूर्वादिचतुर्षु कोणेषु नृसिंहबीजं क्ष्रौं इति आग्नेयादिकोणेषु क्ष्म्र्यौं इति चिन्तामणिबीजं च विलिखेत् ॥

तद्बहिः षोडशदळं पद्मं विलिख्य तेषु पूर्वलिखितक्रमेण चक्राद्यायुधमूर्तीः षोडश क्रमात् विलिख्य तन्मस्तकेषु पूर्वोक्तक्रमेण पूर्वोक्तषोडशवर्णैकैकपूर्वकं चक्रादिमन्त्रांश्च विलिखेत् ॥

पुनः पूर्वोक्तस्थानेषु नृसिंहवराहगरुडचक्रमूर्तिचतुष्टयं विलिख्य तन्मस्तकेषु तत्तन्मन्त्रांश्च विलिखेत् । पूर्वोक्तशक्तिबीजगतान्यायुधानि समन्त्रकाणि तत्तदायुधाकाराणि लिखेद्वा, केवलं तत्तन्मन्त्रान् विलिखेद्वा । षोडशदळस्थान्यायुधानि तु स्वमूर्तिसहितानि ललाटलिखितमन्त्रकाण्येव लिखेदिति विशेषः ॥ इति यन्त्रलेखनप्रकारः विवरणे च अनुष्ठानपद्धत्यां चालोच्य प्रदर्शितः ॥

अथ विष्णुपञ्जरकल्पनाजपप्रकारः —

प्रथमं पूर्वोक्तवत् मूलमन्त्रस्याङ्गन्यासादीन् कृत्वा ध्यात्वा वक्ष्यमाण-मन्त्रान् जपेत् ॥ प्रथमं जातवेदो मन्त्रमेकवारं जप्त्वा तदनन्तरं त्र्यम्बकं ततो ब्रह्मगायत्री ततः स्थाने हृषीकेशेत्यादिगीतात्रिष्टुप् ततः पूर्वोक्तविश्वरूप मन्त्रं ततः पूर्वोक्तषोडशाक्षरीमन्त्रं एतान् क्रमेण जपेत् ॥

ततः शतानीक उवाच —

भगवन्नित्यादितन्निबोधमहीपते, इत्यन्तं वक्ष्यमाणं स्तोत्रं सकृज्जप्त्वा, पुनः पूर्ववत् जातवेदो मन्त्रादिषण्मन्त्रान् त्रिवारं जपेत् । पुनः हूमिति वराहबीजान्ते क्ष्रौं इति नृसिंहबीजमुच्चार्य तदन्ते क्षकाररेफौकारविन्दुरूपं क्ष्रौं इति गरुडबीजमुक्त्वा तदन्ते रं इति सबिन्दुकरेफस्वरूपं चक्रबीजं तदन्ते प्रणवभुवनेशीद्वयं तदन्ते पूर्वोक्तषोडशाक्षरीमन्त्रवर्णैकैकं तदन्ते वक्ष्यमाणान् मन्त्रांश्च क्रमेण जपेत् ॥

विष्णुः प्राच्यां स्थितश्चक्रः विष्णवे नमः पुनरपि वराहबीजादि-षोडशाक्षरद्वितीयवर्णपर्यन्तं जप्त्वा, विष्णुर्दक्षिणतोगदीविष्णवे नमः इति जप्त्वा, पुनरपि पूर्ववत् प्रतीच्यां शार्ङ्गधृग्विष्णुः विष्णवे नमः, विष्णुः खड्गी ममोत्तरे विष्णवे नमः इति जप्त्वा, पुनः हृषीकेशो विकोणे तु हृषीकेशाय नमः इति पूर्ववत् बीजजपान्ते विकोणचतुष्टये हृषीकेशमन्त्रमेवं जप्त्वा, पुनः पूर्ववत् बीजान्ते तच्छिद्रेषु जनार्दनः जनार्दनाय नमः, इति तच्छिद्राष्टके अष्टवारं जनार्दनमन्त्रं पूर्वोक्तबीजपुरस्सरं जपेत् । एवं कृते षोडशाक्षरीमन्त्रस्य एकैकवर्णविनियोगेन एकावृत्तिर्भवति । पुनः षोडशाक्षरी-मन्त्रवर्णरहितमितरबीजपुरस्सरं षोडशाक्षरीमन्त्रस्थाने वक्ष्यमाणतत्तद्बीजपुरस्सरं च हुं क्रोडरूपी हरिर्भूमौ महावराहाय नमः इति जपेत् ॥ पुनरप्युक्तबीजान्ते क्ष्रौं नरसिंहोम्बरे मम महानरसिंहाय नमः ॥ उक्तबीजान्ते क्ष्रौं विष्णुरग्रे स्थितो गरुडः महागरुडाय नमः । उक्तबीजान्ते विष्णुरग्रे स्थितश्चक्रः चक्राय नमः इत्येतान्चक्रादि विंशतिमन्त्रान् त्रिवारं जप्त्वा पुनष्षोडशाक्षरमन्त्रं

विश्वरूप मन्त्रं च स्थाने हृषीकेशेत्यादिगीतात्रिष्टुड् मन्त्रं च गायत्रीं च त्र्यंबकमन्त्रं च जातवेदो मन्त्रं च त्रिवारमावर्त्य पुनः क्षुरान्तमेत्र तं चक्रं भ्रमत्येतत्सुदर्शनमित्यादिविष्णुचक्रस्थाहताः इत्यन्तं वक्ष्यमाणं स्तोत्रं सकृज्जप्त्वा पुनः पूर्वोक्तषोडशाक्षरीमन्त्रं च विश्वरूपमन्त्रं च गीतात्रिष्टुप् मन्त्रं च गायत्रीं त्र्यम्बकं जातवेदो मन्त्रं च एकैकवारमावर्त्य, पुनः वैपरीत्येन जातवेदो मन्त्रक्रमेण एतदेव मन्त्रषट्कं पञ्चवारमावर्त्य, पुनः ओं नमो भगवते विष्णवे विश्वरूपमूर्तये ओं नमो विष्णवे विश्वरूपमूर्तिधराय ओं नमो भगवते विष्णवे विश्वरूपमूर्तिधरसेनाधिपतये ओं नमो भगवते महाविष्णवे वासुदेवाय विश्वरूप शरणं भव मे प्रभविष्णवे नमः इति विश्वरूपमन्त्रं पञ्चवारं जप्त्वा, पुनः चक्रादिविंशतिमन्त्रान् पञ्चवारमावर्तयेत् ।। तद्यथा —

वराहनृसिंहगरुडचक्रप्रणवभुवनेशीबीजान्ते षोडशाक्षरीवर्णैकैकपूर्वकं विष्णुः प्राच्यां स्थितश्चक्री ओं नमो भगवते विष्णवे चक्रमूर्ते मां रक्ष रक्ष ओं नमो भगवते विष्णवे चक्राय चक्रमूर्तये चक्रमूर्तिधराय चक्रमूर्तिधरसेनाधिपतये सहस्रार हुं फट्।। इति चक्रमन्त्रः ।।

पुनर्वराहादिबीजान्ते विष्णुर्दक्षिणतो गदी ओं नमो भगवते विष्णवे गदिमूर्ते मां रक्ष रक्ष ओं नमो भगवते विष्णवे गदिने गदिमूर्तये गदिमूर्तिधराय गदिमूर्तिधरसेनाधिपतये महागदायै हुं फट् ।।

पुनश्शार्ङ्गाद्यन्ये अवशिष्टमन्त्राः । प्रतीच्यां शार्ङ्गधृग्विष्णुरित्यादिमहा-शार्ङ्गाय हुं फट् इत्यादि एवमुक्तरीत्या ऊह्याः ।।

पुनर्वैष्णवाष्टक्षरगीतात्रिष्टुप् सुदर्शनमन्त्रानादौ संयोज्य बुद्धिस्वास्थ्य-मित्यादिवक्ष्यमाणगाथात्रयं प्रत्येकं पञ्चवारमावर्त्य, पुनः ओं नमो भगवते सर्वविष्णवे विश्वरूपिणे वासुदेवाय चक्राय सर्वायुधधृते नमः इत्येकवारं जप्त्वा, अङ्गऋष्यादिकं पूर्ववत्कृत्वा जपमुपसंहरेत् ।। एवं विष्णुपञ्जरकल्पनाप्रकारः । पूर्वं सिकताप्रतिष्ठानविधानान्ते (उक्तः) फलवाचकश्लोकः अत्राप्यनुसन्धेयः ।।

अथात्र सूचितगाथाप्रकारो लिख्यते—

शतानीक उवाच—

भगवन् कीदृशीं रक्षां स चकार द्विजोत्तमः ।
यया निर्धूतवीर्योऽसौ नीरसो रजनीचरः ॥

शौनक उवाच—

एकाग्रचित्तो गोविन्दे तज्जपस्तत्परायणः ।
सर्वदुष्टोपशमनं प्रविष्टो विष्णुपञ्जरम् ॥

शतानीक उवाच—

विष्णुपञ्जरमिच्छामि श्रोतुं धर्मभृतां वर ।
सदा सर्वभयेभ्यस्तु रक्षा या परमा भवेत् ॥

शौनक उवाच—

त्रिपुरं जन्धुषः पूर्वं ब्रह्मणा विष्णुपञ्जरम् ।
शङ्करस्य कुरुश्रेष्ठ रक्षणाय निरूपितम् ॥

वागीशेन तु शक्रस्य वलं हन्तुं प्रयास्यतः ।
तस्य स्वरूपं वक्ष्यामि तन्निबोध महीपते ॥

विष्णुः प्राच्यां स्थितश्चक्री विष्णुर्दक्षिणतो गदी ।
प्रतीच्यां शार्ङ्गधृग्विष्णुः खड्गी चैव ममोत्तरे ॥

हृषीकेशो विकोणे तु तच्छिद्रेषु जनार्दनः ।
क्रोडरूपी हरिर्भूमौ नरसिंहोऽम्बरे मम ।
क्षुरान्तमेवं तच्चक्रं भ्रमत्येतत्सुदर्शनम् ॥

तस्यांशुमाला दुष्प्रेक्ष्या हन्तुं प्रति निशाचरान् ।
गदा येयं सहस्रार्चिरुद्वमत्पावकोल्बणा ॥

रक्षो भूतपिशाचानां डाकिनीनां च नाशिनी ।
शार्ङ्गविस्फूर्जितं चैतद्वासुदेवस्य मद्रिपून् ॥

तिर्यङ्मनुष्यकूश्माण्डप्रेतादीन्हन्त्वशेषतः ।
खड्गधारा ज्वलत्ज्योत्स्ना निर्धूता ये ममाहिताः ॥

तेषां तु सौम्यतां सद्यः गरुडेनेव पन्नगाः ।
सर्वे भवन्तु ते सौम्याः कृष्णशङ्खरवाहताः ॥

चित्तवृत्तिहरा ये मे ये जनाः स्मृतिहारकाः ।
बलौजसां च हर्तारः ये च रक्षगनाशकाः ॥

कूश्माण्डास्ते प्रणश्यन्तु विष्णुचक्ररथाहताः ।
वराहो रक्षतु जले विषमेषु च वामनः ॥

अटव्यां नारसिंहस्तु सर्वतः पातु केशवः ।
बुद्धिस्वास्थ्यं मनस्स्वास्थ्यं स्वास्थ्यमैन्द्रियकं तथा ॥

ममास्तु देवदेवस्य वासुदेवस्य कीर्तनात् ।

पृष्ठे पुरस्तान्मम दक्षिणोत्तरे विकोणतश्चास्तु जनार्दनो हरिः ।
तमीड्यमीशानमनन्तमच्युतं जनार्दनं प्रणिपतितो न सीदति ॥

यथा परं ब्रह्म हरिस्तथा परं जगत्स्वरूपं च स एव केशवः ।
ऋतेन तेनाच्युतनाम कीर्तनात् प्रणाशमेतु त्रिविधं ममाशुभम् ॥

इति पूर्वोक्तगाथा समाप्ता ॥

इति गीर्वाणेन्द्रविरचिते प्रपञ्चसारसारसङ्ग्रहे
चतुर्विंशः पटलः ॥